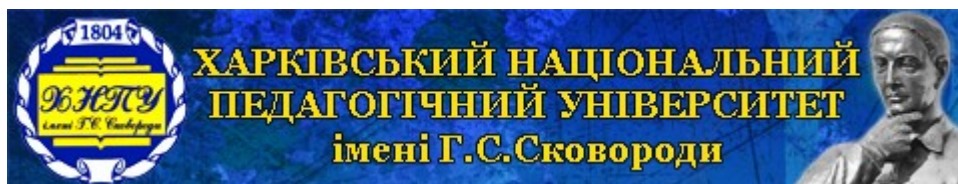

Міністерство освіти і науки України
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
Криворізький державний педагогічний університет
Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
Сумський державний університет
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
Український державний університет імені Михайла Драгоманова

СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ В РІЗНИХ СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУЦІЯХ

*Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції,
присвяченої 220-річчю від дня заснування Університету*

7 листопада, 2024 року

Харків – 2024

Гальчич І.П. ВПЛИВ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ НА ГОТОВНІСТЬ ДО МЕДІАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ.....	42
Гарвасюк А.В., Костіна В.В. ТЕХНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ З СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ.....	44
Гетьман А.Ю. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ФАХІВЦІВ ДО СОЦІАЛІЗАЦІЇ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ В УМОВАХ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ЦЕНТРУ.....	46
Данилова Н.Ю., Кабусь Н.Д. ЗАСТОСУВАННЯ АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНИХ МЕТОДИК В РОБОТІ З УЧНЯМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ.....	53
Дерей В.А. СОЦІАЛЬНА ПРОФІЛАКТИКА НАРКОТИЧНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ СОЦІАЛЬНОЇ РЕКЛАМИ.....	56
Джигурда К.Г., Кабусь Н.Д. СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ДО РОБОТИ З ДЕМОБІЛІЗОВАНИМИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ.....	57
Дмитренко Н.М. РОБОТА ФАХІВЦІВ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ У МЕТРОШКОЛІ ХАРКОВА.....	62
Дмитренко Н.М., Костіна В.В. ДОСВІД ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ КАФЕДРИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ І СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ХНПУ ІМЕНІ ГС. СКОВОРОДИ ТА КЗ «ХАРКІВСЬКИЙ ЛІЦЕЙ №43» У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	64
Древаль О.І. ПСИХОСОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА ПІДЛІТКІВ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ОНЛАЙН-ГРУМІНГУ.....	66
Дума Ю.В. ВИДИ КОМУНІКАЦІЙНИХ КАНАЛІВ, ЩО ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ У ДІЯЛЬНОСТІ ЦЕНТРІВ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ.....	69
Дяченко С.Є. ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ІНСТРУМЕНТ СИНЕРГІЇ СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУЦІЙ З СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ У РОБОТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ.....	71

проектах і важливих соціальних ініціативах, що допомагає зменшити ймовірність залучення до наркотиків. Соціальна реклама також може змінити суспільні стереотипи, зменшуючи стигматизацію людей, які мають проблеми з наркотиками, і підвищуючи підтримку для тих, хто потребує допомоги.

Аналіз досвіду використання соціальної реклами щодо профілактики наркотичної залежності підлітків свідчить, що її використовують:

1) у соціальній профілактиці наркотичної залежності. Вона підвищує обізнаність про ризики вживання наркотичних речовин, заохочує до здорового способу життя та інформує про доступні методи допомоги. Наприклад, кампанії, що демонструють страшні наслідки наркотичної залежності, можуть мотивувати людей не починати або кинути вживати наркотики. Реклама, що розповідає про безкоштовні гарячі лінії або реабілітаційні центри, допомагає тим, хто шукає підтримку;

2) у роботі з підлітками соціальна реклама активно застосовується для впливу на молодь: кампанії на теми, такі як боротьба з булінгом, безпечна поведінка в інтернеті, важливість здорового харчування та фізичної активності, заохочують підлітків до позитивних змін у їхньому житті. Наприклад, відеоролики про кібербулінг можуть навчити молодь протистояти агресії в мережі та повідомляти про неї дорослим. Рекламні кампанії із залученням популярних блогерів або спортсменів можуть надихнути підлітків займатися спортом і обирати здорові звички;

3) у закладах загальної середньої освіти може використовуватися для пропаганди важливих соціальних норм та цінностей; плакати, відеоролики та інтерактивні заходи на теми толерантності, екологічної свідомості або здоров'я допомагають учням усвідомити важливість цих питань. Наприклад, у багатьох школах проводять кампанії про сортування сміття або економію води, що сприяє формуванню екологічної відповідальності у дітей. Також реклама може заохочувати учнів до поваги одне до одного, створюючи комфортне і дружнє середовище в навчальних закладах.

Джигурда К.Г.

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди*

Кабусь Н.Д.

*докторка педагогічних наук, професорка,
професорка кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди*

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ДО РОБОТИ З ДЕМОБІЛІЗОВАНИМИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ

Анотація. У статті розглянуто сучасні виклики до підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до роботи з демобілізованими

військовослужбовцями. Висвітлено глибокі зміни у житті ветеранів, викликані бойовими діями, що призводять до психологічних травм і посттравматичних розладів. Визначено, що ефективна адаптація й інтеграція демобілізованих військовослужбовців потребує нових підходів й посилення відповідного вектору професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі соціальної роботи, які мають бути здатними своєчасно виявляти й сприяти вирішенню комплексу соціально-психологічних проблем ветеранів, надавати соціальну, психологічну, правову та профорієнтаційну підтримку. Підкреслено важливість залучення самих ветеранів до допомоги іншим захисникам, їхнім сім'ям, що відновлює активну життєву позицію ветерана, дозволяє відчути власну цінність і значущість, можливість впливати на життєдіяльність громади.

Ключові слова: демобілізовані військовослужбовці, фахівці соціальної галузі, інтеграція, соціальна адаптація.

Dzhigurda K.G., Kabus N.D. CONTEMPORARY CHALLENGES OF THE TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS IN THE SOCIAL FIELD TO WORK WITH DEMOBILISED MILITARY SERVANTS

Abstract. The article examines modern challenges to the training of future specialists in the social field to work with demobilized servicemen. Profound changes in the lives of veterans caused by combat operations, leading to psychological injuries and post-traumatic disorders, are highlighted. It was determined that effective adaptation and integration of demobilized servicemen requires new approaches and strengthening of the appropriate vector of professional training of future specialists in the field of social work. They must be able to timely identify and contribute to the solution of a complex of socio-psychological problems of veterans, provide social, psychological, legal and vocational support. The importance of involving the veterans themselves in helping other defenders and their families is emphasized, which restores the veteran's active position in life, allows them to feel their own value and significance, and the opportunity to influence the life of the community.

Keywords: demobilized military personnel, specialists in the social field? integration, social adaptation.

Постановка проблеми. Соціальна робота з демобілізованими військовослужбовцями стає все більш актуальною в умовах тривалого конфлікту в Україні. Адаптація до сучасного цивільного життя демобілізованих військовослужбовців супроводжується необхідністю вирішення низки проблем які можливо об'єднати в такі групи: соціальні, особистісні, фізіологічні, психологічні, юридичні. Зазначені проблеми не можуть бути розв'язанні без системного втручання фахівців соціальної галузі, професійна діяльність яких спрямована на допомогу в соціальній адаптації, реабілітації вразливих груп населення, до яких, безсумнівно належить захисники, які зазнали важких поранень, мають серйозні проблеми зі здоров'ям та надзвичайно психотравмівний досвід бойових травм. Бойові дії призвели до появи нової категорії отримувачів соціальних послуг – осіб, які повертаються з війни до

мирного життя і не менше за мирне населення піддаються ризику зовнішніх і внутрішніх чинників, перебувають у стані надзвичайної вразливості й потребують негайної реабілітації. У цьому сенсі гостро постає проблема розробки та вдосконалення форм і методів соціальної роботи з демобілізованими військовослужбовцями, а також професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до роботи в означеному напрямі.

Аналіз останніх публікацій. Аналіз наукових джерел свідчить, що проблема розвитку соціальної роботи у напрямку комплексної допомоги демобілізованим військовослужбовцям та ветеранам привертає значну увагу вітчизняних учених. Зокрема, питання соціальної політики та соціальної роботи у сфері підтримки ветеранів, проблему соціальної адаптації, правової допомоги й соціального захисту демобілізованих військовослужбовців вивчають О. Карпенко, А. Козінчук, Т. Коленіченко, О. Кондратенко, М. Кравченко, Л. Литвинова, Л. Міщик, Н. Паніна, Т. Семигіна та інші вчені, які відзначають, існуючі підходи до соціально-психологічної реабілітації ветеранів потребують модернізації й підкреслюють важливість впровадження комплексних програм підтримки, які включають психологічну, соціальну та юридичну допомогу для успішної інтеграції ветеранів у мирне життя [1-7].

Метою статті є дослідження основних викликів адаптації демобілізованих військовослужбовців до мирного життя та визначення шляхів підготовки соціальних працівників до ефективної соціально-психологічної підтримки й допомоги ветеранам.

Виклад основного матеріалу. Дослідники відзначають, що російська агресія як чинник безпекових загроз для життя населення зумовила глибокі ціннісні зміни в усіх сферах життєдіяльності різних соціальних груп населення, зокрема демобілізованих військовослужбовців, що своєю чергою, спричинило в них загострення проблем, пов'язаних із сенсом життя, окресленням свого місця у світі та призначенням у соціумі. Отримані в ході бойових дій стреси, психологічні травми, посттравматичні розлади впливають на всі сфери життя ветеранів і знаходять своє відображення в їхній поведінці. З огляду на це актуалізується потреба у виробленні нових концептуальних підходів та практичних механізмів вирішення проблеми соціальної адаптації демобілізованих військовослужбовців, результатом якої має стати комплекс позитивних змін в їх життєдіяльності. Реінтеграція демобілізованих військовослужбовців як соціальної групи, що кількісно зростає і якісно змінюється в ході бойових дій, зумовлює нагальну потребу у підготовці висококваліфікованих фахівців з соціальної роботи, які мають бути здатними вчасно виявляти соціальні проблеми ветеранів та здійснювати ефективний соціальний супровід.

У ході професійної підготовки важливим є ознайомлення майбутніх фахівців соціальної галузі з усім спектром проблем, з яким стикаються демобілізовані захисники України та напрацьованим перспективним досвідом соціальної роботи з ветеранами. Необхідно зазначити, що проблема адаптації демобілізованих військовослужбовців до мирного життя на сьогодні є викликом перед державою та суспільством, які в значній мірі є неготовими

забезпечити успішну соціальну інтеграцію демобілізованих воїнів Збройних Сил України. Учасники бойових дій після повернення додому мають не тільки складні проблеми з фізичним здоров'ям, але й значні психологічні труднощі, а їхня адаптація до цивільного життя ускладнюється чисельними соціально-психологічними проблемами, які потребують вирішення, отже система соціально-психологічної допомоги ветеранам війни потребує вдосконалення.

Демобілізованим військовослужбовцям важко повертатися до цивільного життя, оскільки фізичне повернення додому не завжди збігається із психологічним й ментально воїни ще довго перебувають у стані війни. Участь у бойових діях, тяжкі втрати бойових побратимів призводить до зміни цінностей, у ветеранів часто зустрічається порушення соціальної взаємодії та втрата інтересу до суспільного життя, зниження активності, прагнення до соціальної ізоляції. Від цих «нестиковок» потерпають як самі ветерани, так і близьке оточення, якщо й ті, та інші не підготовлені до такого розвитку подій. Ветеранам потрібен час на усвідомлення всього, що відбулося й підтримка родини і суспільства у соціально-психологічній адаптації. Внаслідок недостатньої уваги суспільства та держави до проблем демобілізованих військовослужбовців у них можливе виникнення комплексу жертви та розвиток посттравматичного стресового розладу.

Сьогодні громадянське суспільство намагається приділяти увагу проблемам адаптації демобілізованих військовослужбовців до цивільного життя. Допомогу в реабілітації воїнів надають психологи, соціальні працівники, волонтерські та громадські організації, які забезпечують інформаційну, психологічну та профорієнтаційну допомогу. Адже ефективні кроки з адаптації демобілізованих військовослужбовців до мирного життя повинні спрямовуватися не лише на виведення з кризового стану, а й на розвиток нових механізмів самореалізації в соціумі, життєво важливих умінь ветерана.

Водночас дослідники [3] зазначають, що в суспільстві присутнє неповне розуміння учасників бойових дій, а методи психологічної реабілітації стосовно вирішення проблем адаптації демобілізованих військовослужбовців є в значній мірі хибними, підкреслюючи, що у світовому стандарті присутнє поняття «соціально-психологічна адаптація ветеранів», а не реабілітація, оскільки реабілітація є відновленням, водночас важливо розуміти, що ветеран війни таким, як був, вже не стане, занадто багато втрат важливих для нього цінностей він зазнав. Тому йдеться про інтеграцію в суспільство й для ветеранів є важливим досвід інтеграції в суспільство демобілізованих військовослужбовців, які успішно пройшли цей шлях і готові поділитися своїм досвідом з тими, хто тільки повертається, бо між учасниками бойових дій існує високий рівень довіри один до одного, більший, ніж до цивільних фахівців.

З огляду на це, лише спільні дії соціальних працівників та громадянського суспільства можуть вирішити проблему успішної соціальної адаптації та інтеграції демобілізованих військовослужбовців. При цьому варто розуміти, що під час проходження служби у військових відбуваються значні психологічні, фізіологічні та функціональні зміни, що потребує втручання для стабілізації психоемоційного стану, фізичного і психічного відновлення ветерана.

Проблеми соціальної інтеграції українським бійцям самотійно подолати неможливо і тому потрібно термінове втручання для їх вирішення і подальшого відновлення в суспільстві.

Фахівці з соціальної роботи мають глибоко розуміти особливості відновлюючого спілкування з військовими, володіти й бути здатними реалізовувати технології соціально-психологічної адаптації та інтеграції ветеранів на практиці. Сприяння адаптації бійців до цивільного життя має супроводжуватися комплексом заходів, які включають соціальну, психологічну, правову, економічну та профорієнтаційну складові. При цьому важливим є залучення самих ветеранів до допомоги іншим захисникам, їхнім сім'ям, що відновлює активну життєву позицію особистості, дозволяє відчувати власну цінність і значущість, можливість впливати на покращення життя інших військовослужбовців і ветеранів. Поєднання всіх цих аспектів допомагатиме успішній соціальній інтеграції українських бійців.

Висновки. Таким чином, в реаліях продовження збройної агресії ворога проти нашої Батьківщини, роль соціальних працівників у роботі з демобілізованими військовослужбовцями набуває нового змісту. Адаптація демобілізованих військовослужбовців до цивільного життя супроводжується необхідністю вирішення низки соціальних, особистісних, фізіологічних, психологічних, юридичних проблем. Урахування соціально-психологічних характеристик демобілізованих військовослужбовців дозволяє стверджувати, що їх ефективна адаптація та інтеграція потребують інноваційних напрямів соціальної та психологічної роботи з акцентом на активізацію позиції самого ветерана й залучення його до активної діяльності в суспільному житті громади. Спільні зусилля держави, громадянського суспільства та волонтерських організацій є вирішальними для адаптації й інтеграції ветеранів в соціумі.

Список використаних джерел

1. Жданова О. І. Психологічна реабілітація ветеранів: теорія і практика. Дніпро: Дніпровський національний університет, 2019.
2. Захаріна Т. Напрями соціальної роботи з ветеранами гібридної війни. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*, 2023. Вип. 1(52). С. 55–59.
3. Козінчук А. Соціально-психологічна адаптація ветеранів АТО: проблеми й шляхи їх вирішення. URL: <https://gurt.org.ua/articles/32262/bull>
4. Коленіченко Т. Інституційні суб'єкти соціальної реінтеграції ветеранів в умовах війни: стейкхолдерський підхід. *Стратегія сучасного розвитку України: синтез правових, освітніх та економічних механізмів: колективна монографія* / За заг. ред. Г.В.Старченка Чернігів: ГО «Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій», 2022. С.269–282.
5. Литвинова Л. М. Правова допомога та соціальний захист ветеранів. *Правові основи соціальної роботи з ветеранами війни*. Київ: Київський університет права НАН України, 2018.

6. Паніна Н. В. Психосоціальна підтримка демобілізованих військовослужбовців: український досвід та виклики. Київ: Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, 2018.

7. Семигіна Т. В., Карпенко О. В. Соціальна політика та соціальна робота у сфері підтримки ветеранів війни: сучасні виклики та перспективи. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2019.

Дмитренко Н.М.

*соціальний педагог, спеціаліст вищої категорії
Комунального закладу Харківського ліцею №43 Харківської міської ради*

РОБОТА ФАХІВЦІВ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ У МЕТРОШКОЛІ ХАРКОВА

Ще перед початком нового 2023/2024 навчального року Харківський міський голова Ігор Терехов анонсував проєкт з облаштування в Харківському метрополітені навчальних кабінетів, у яких зможуть навчатися учні молодших класів. У такий спосіб спробували забезпечити дітям доступ до освітніх заходів та корисного дозвілля під час війни. 1 вересня Харківську метрошколу презентували для журналістів та батьків, а 4 вересня 2023 року в підземних класах уже офіційно розпочали навчальний процес. На п'яти станціях метрополітену облаштували 17 кабінетів кожен площею 40 квадратних метрів, забезпечили їх одинарними партами, інтерактивними дошками та іншим обладнанням. Класи розташовані на станціях «Університет», «Перемога».

Кожен клас розрахований на 30 дітей, які навчаються у дві зміни: з 9:00 до 12:00 і з 13:00 до 16:00. У метро діти навчаються по два — три дні на тиждень, а інші дні — вдома онлайн. Частина батьків самостійно підвозить дітей до станцій метро, а інших з різних районів міста доставляють шкільними автобусами, які курсують на 34 маршрутах. За маленьких школярів забезпечують харчуванням (смачними гамбургерами або ланч боксом та соком). З дітьми працюють вчитель та помічник вчителя (якого називають тьютором), практичний психолог, соціальний педагог/адміністратор, в школі знаходиться весь час медичний працівник. Усі спеціалісти готові оперативно надати дітям всю необхідну допомогу та підтримку під час навчання.

Особливе завдання у метрошколі стоять перед психологам та соціальним педагогам, бо до новостворених класів зі всього міста прийшли незнайомі один з одним діти, які мають різні навчальні рівні та травматичний досвід війни, багато таких, які втратили житло або ховалися від ворожих обстрілів і авіанальотів у тимчасових помешканнях. Для підвищення кваліфікації у напрямі роботи з такими соціальними викликами фахівці психологічної служби пройшли тренінг з ізраїльськими психологами.

Ми використовуємо в роботі з дітьми в метрошколі такі практики: техніки соціалізації; техніки дихання, заземлення, релаксації (медитації); зняття напруги за Джекопсоном; методи арт-терапії (музика, казкотерапія, малювання); техніки розвитку життєстійкості та інші. Наприклад, Правило 6 С,